

Ганна Дидик-Меуш (Hanna Dydyk-Meusz) <https://orcid.org/0000-0001-7384-5782>

Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Відділ української мови
вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, e-mail: hannadydyk@ukr.net

«МАЛИЙ» ДІАЛЕКТНИЙ СЛОВНИК: НОВІ ЖАНРИ

„MAŁY” SŁOWNIK GWAROWY: NOWE GATUNKI

A ‘SMALL’ DIALECT DICTIONARY: NEW GENRES

Ключові слова: українські діалекти, діалектний словник, малий словник, словник однієї родини, жіночий словник

Słowa kluczowe: gwary ukraińskie, słownik gwarowy, mały słownik, słownik jednej rodziny, kobiecy słownik

Keywords: Ukrainian dialects, dialect dictionary, small dictionary, family dictionary, women’s dictionary

Анотація

У статті розглянуто таке популярне явище в сучасній українській діалектній лексикографії, як *малий словник*, який ще кваліфікують як *короткий словник*, *словничок*, *матеріали до словника* та ін. Окрім цього, запропоновано нові жанри таких «малих» діалектних словників, які вже реалізовані на практиці з моменту виходу лексикона «Мокряни. Говірка маминого села. Словник» (Львів, 2021), що репрезентує наддністрянську говірку. У цій книзі вперше реалізовані, зокрема, такі жанри, як «жіночий словник» та «словник однієї родини». Поява словника такого типу зумовлена насамперед позамовними факторами, які відчутно вплинули на життя багатьох українських родин, зокрема в Галичині: репресії, заслання, еміграція. Інформаторками виступають жінки, які подають цінні відомості про різні сторони життя української родини у спогадах та в записах представниць чотирьох її поколінь протягом століття – від початку ХХ ст. і до початку ХХІ ст. Аналізована лексикографічна праця слугує не тільки підставою для більш широких діалектологічних досліджень, а й важливим елементом сучасних гендерних студій.

Streszczenie

Artykuł stanowi analizę popularnego we współczesnej ukraińskiej leksykografii gwarowej zjawiska, jakim jest „mały słownik”, nazywany także „słownikiem zwięzłym”, „glosariuszem” czy „materiałami do słownika”. Ponadto zaproponowano nowe gatunki „małych” słowników gwarowych, takie jak „słownik kobiecy” i „słownik rodzinny”, które są już realizowane w praktyce od czasu opublikowania leksykonu *Mokryany. Gwara wsi mojej matki. Słownik (Mokryany. Gовірка маминого села. Словник)* (Lwów, 2021), reprezentującego gwary nadniestrzańskie. Powstanie tego typu słowników warunkują przede wszystkim czynniki pozajęzykowe, które miały istotny wpływ na życie wielu

ukraińskich rodzin, zwłaszcza w Galicji: represje, zesłania i emigracja. Informatorkami są kobiety, które we wspomnieniach i zapiskach przekazują cenne informacje na temat różnych aspektów życia czterech pokoleń rodziny ukraińskiej na przestrzeni stulecia – od początku XX wieku do początku XXI wieku. Analizowana w artykule praca leksykograficzna stanowi nie tylko podstawę szerszych badań dialektologicznych, ale także istotny element współczesnych studiów genderowych.

Abstract

The article provides an in-depth examination of the prevalent phenomenon in contemporary Ukrainian dialect lexicography, often referred to as the ‘small dictionary’. This unique form of dictionary, also known as a ‘concise dictionary’, ‘glossary’, or ‘materials for a dictionary’, has introduced new genres, such as the ‘women’s dictionary’ and the ‘family dictionary’, since the publication of the lexicon *Mokryany. The Dialect of My Mother’s Village. Dictionary* (Lviv, 2021). The development of this type of dictionary are primarily driven by extralinguistic factors, notably repression, exile, and emigration, which have significantly impacted the lives of many Ukrainian families. The informants, exclusively women, offer valuable insights into various aspects of Ukrainian family life through the memories and records of four generations of women spanning a century – from the early 20th century to the early 21st century. This lexicographic work not only forms the basis for broader dialectological research but also constitutes an essential element of contemporary gender studies.

1. ВСТУП

Українське діалектне словникарство сьогодні є доволі популярною справою значної кількості авторів-укладачів – як фахівців, так і любителів, а діалектні словники становлять повноцінну і важливу частину українського лексикографічного фонду, як і саме народне мовлення, представлене у словниках, тобто говірки – це ті «струмки, що поять мову» [Винничук, 2020].

Діалектні словники «відтворюють акумульований у словах, фразеологізмах, текстах-ілюстраціях складний внутрішній і позамовний світ носіїв говірок, їхню оригінальну ментальність, неповторний досвід і культуру багатьох поколінь» [Гриценко, 2017, с. 7–8], а лексикографічно опрацьоване говіркове слово не тільки засвідчує безперервний зв’язок поколінь, а й підсилює за потреби й нормативний літературний субстрат.

Джерельною базою пропонованого дослідження слугували діалектні та загальнономовні словники, а також власні записи авторки на Наддністрянщині, що лягли в основу книжки «Мокряни. Говірка маминого села. Словник» [Дидик-Меуш, 2021a].

2. «МАЛИЙ» ДІАЛЕКТНИЙ СЛОВНИК. ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ТА УСТАЛЕННЯ ТЕРМІНА

На сьогодні нема єдиного затвердженого терміна на окреслення словника, невеликого за обсягом. Це стосується української гуманітаристики загалом, де побутує низка термінів-синонімів, хоча певна градація щодо встановлення типу словника все ж існує: «За обсягом реєстру словники поділяються на короткі (до 30 000 слів), середні (70 000–80 000 слів) і повні» [Тараненко, 2004, с. 611].

Упродовж тривалого часу найбільш уживаним для характеристики невеликих за обсягом словників (загальномовних, вузькоспеціальних, діалектних) є термін *короткий словник* [Коломієць, Регушевський, 1985; Євтушок, 1997; Закревська, 1997; Бабенко, Бабенко, 2001; Єрмоленко, Биби́к, Тодор, 2001; Пиртей, 2004; Бичко, 2005; Веремійчик, 2008; Андрієць, 2010; Барань, 2010 та ін.]. У передмовях чи в анотаціях до таких лексиконів автори намагаються подати власні визначення та виокремити характерні ознаки, як-от: «Даний короткий тлумачний словник [...] не відбиває всього [виділення наше – Г.Д.-М.] словникового багатства і значень слів. Відповідно до завдань короткого словника автори намагались подати в ньому виклад основних значень найчастіше вживаних [виділення наше – Г.Д.-М.] слів» [Гринчишин, Гумецька, Карпова, 1978, с. 3]. Або: «Короткий словник гуцульських говірок [...] є відображенням основного лексичного складу [виділення наше – Г.Д.-М.] одного з найцікавіших і найархаїчніших говорів південно-західного наріччя української мови [...]. Його об'єктом є слово як лексико-словотвірна цілість, а не як відбиття системних регулярних фонетичних і граматичних особливостей, характерних для цих говірок» [Закревська, 1997, с. 3]. Або: «У Словнику зібрано й витлумачено найчастіше вживані [виділення наше – Г.Д.-М.] в сучасній українській літературній мові загальномовні перифрази» [Коломієць, Регушевський, 1985, с. 7–8] та ін.

Термін *малий словник* на позначення лексикографічної праці відповідного обсягу також уживаний, проте відчутно менше. У передмовях до таких видань автори-редактори та укладачі теж окреслюють їх особливості: «Сама назва словника свідчить про те, що він не претендує на статус джерела з вичерпною [виділення наше – Г.Д.-М.] з усіх без винятку тем і сюжетів» [Смолій, 1997, с. 7]; або: «це видання, у якому стисло викладено [виділення наше – Г.Д.-М.] інформацію про українську мову й літературу» [Скопненко, Цимбалюк, 2007, с. 3].

Напротивагу термінові *малий словник* функціює термін *великий словник*; як-от: В. Бусел у «Передмові»: «Великий тлумачний словник сучасної української мови (близько 250 тис. слів та словосполучень) розрахований на широкі

коло читачів, що вивчають українську мову, цікавляться української культурою. Словник дає змогу н а й п о в н і ш е [виділення наше – Г.Д.-М.] представити лексичний склад української мови» [Бусел, 2005, с. III], а термінові «короткий словник» – «повний словник» [Гриценко, 2017; Тищенко, 2021]: «Короткий словник [...] разом з іншими матеріалами, що останнім часом з'являються в періодичних виданнях, полегшить створення в майбутньому п о в н о г о н а у к о в о о п р а ц ь о в а н о г о [виділення наше – Г.Д.-М.] словника [...]» [Левченко, 1960, с. 11].

Як свідчить практика, невеликі за обсягом словники мають також інші терміни на своє позначення. Ще в II половині XIX ст. Іван Верхратський, закладаючи основи української термінографії, розробляв відповідну термінологічну базу: шукаючи найбільш відповідних визначників, він послуговувався термінами *початки* [Верхратський, 1869], *знадоби* [Верхратський, 1877; 1908], *словарчик* [Верхратський, 1900], *словарець* [Верхратський, 1902; 1912]. Василь Доманицький назвав свою працю терміном *словарик* і в передмові «До читачів» зазначив: «Складений нами отсей словарик чужих та не дуже зрозумілих слів [...] – п е р ш а п р о б а [виділення наше – Г.Д.-М.] в українському письменстві» [Доманицький, 1906, с. 1]. Таким же чином мотивує вибір терміна-кваліфікатора *словничок* для свого «Лемківського словничка» Андрій Бігуняк: «Ц е п е р ш а с п р о б а [виділення наше – Г.Д.-М.] систематизувати діалект українців Лемківщини» [Бігуняк, Гойсак, 1997]; пор. цей же термін *словничок* в назвах праць інших авторів [Приймак, 1934; Бугера, 1936; Аркушин, 1996; Гримашевич, 1999].

Невеликі лексикографічні праці, які вимагають від укладачів подальшого опрацювання, кваліфікують терміном *матеріали* [Попов, 1926; Бандрівський, 1961; Грицак, 2017 та ін.]. Зокрема Павло Попов так трактує особливість назви свого видання: «Доповнення до словника граверів Ровинського подаємо тут у межах м а т е р і я л і в українських або тих, що стосуються України» [Попов, 1926, с. 6]; «Ця-ж праця наша є поки-що тільки «м а т е р і я л а м и », що відповідають одному з моментів роботи нашої коло складання ц і л о г о с л о в н и к а [виділення наше – Г.Д.-М.] українських граверів» [Попов, 1926, с. 9].

І нарешті зазначмо, що лексикографічні праці з невеликим реєстром часто у своїй назві мають звичний для наукового загалу термін *словник* [Хомчак, 2008] або, як вживає Марія Пшеп'юрська, термін *слівник* [Пшеп'юрська, 2007]. Хоча, зауважмо, сучасна дослідниця Леся Хомчак у передмові до опублікованого нею короткого діалектного словника Надсяння (автор Нестор Козій репрезентує мовлення мешканців свого рідного містечка Олешичі, що біля Любачева в Підкарпатському воєводстві) називає його «мінілексикографічною працею», а також «словничком» [Хомчак, 2008, с. 205–206].

На нашу думку, лексикографічний термін «малий діалектний словник» варто розуміти так: це невеликий за обсягом словник (до 5000 гасел), який, попри свій незначний обсяг, є виданням *завершеним і повноцінним* [виділення наше – Г.Д.-М.] і який від моменту своєї появи вже є самостійним явищем лексикографії, а надалі може стати частиною повного словника тієї говірки, яку представляє, або частиною великого (чи повного) діалектного словника української мови.

3. ЖАНРИ «МАЛОГО» ДІАЛЕКТНОГО СЛОВНИКА

Забезпечити подальший розвиток «малого» діалектного словника як явища можна завдяки розвитку його жанрової бази. Наведемо, до прикладу, як реалізовано кілька нових жанрів у виданні «Мокряни. Говірка маминого села. Словник» [Дидик-Меуш, 2021a].

Словник «Мокряни. Говірка маминого села. Словник» містить 3900 гасел і за обсягом належить до категорії «малих» діалектних словників. Цей словник також увійшов до групи лексиконів, які репрезентують говірку одного наддністрянського села, доволі популярного й поширеного жанру в українській діалектній лексикографії: «як правило, це словники рідної говірки укладача, що допомагає йому, як носієві, найповніше відтворити семантику та фонетичні варіанти діалектного слова» [Тищенко, 2021, с. 82].

Нижче коротко опишемо два жанри, в яких створено згаданий вище словник: *жіночий словник і словник однієї родини*.

Жіночий словник. Термін доволі умовний, але він має всі підстави бути в активному використанні. Його створила авторка цитованого видання «Мокряни...» з тих міркувань, що визначення «жіночий» характеризує словник, головними інформаторками якого стали жінки: Орина Соломчак (1897 р.н.), Ганна Соломчак (1923 р.н.) та Дарія Бучок (1948 р.н.). На такий вектор словника вплинули насамперед позамовні чинники: чоловіки в родині були або репресовані і вивезені до Сибіру (Бучок Іван), або знищені ще цілком юними через зв'язок з УПА (Бучок Григорій, Бучок Йосип), або в час Другої світової війни не могли повернутися з полону на батьківщину і подалися за океан (Бучок Василь) [Дидик-Меуш, 2021b, с. 3–5].

Отож слів та виразів, які стосувалися би будівництва, столярства, ковальства, стельмахування чи бджільництва, – приблизно 30% у реєстрі. У словникові представлено переважно той лексикон, який пов'язаний із веденням хатнього господарства, вихованням та навчанням дітей, кравецтвом, квітництвом, кухарством, кучарством та ін. Наприклад:

бл'ишка 1. металева форма для випікання: *Баба Вор'ина пекл'а струцілі в спеці'яльних бл'ишк'ах. Їх було шт'ири, склад'алисьи одн'а в другу і вигльд'али як дзв'унки. Дідо зн'осив їх з н'оду раз в рік, якраз т'ого дньи перед Сьв'ит'ов веч'еров, кол'и м'али випік'ати струцілі.*

2. висока вузька бляшана посудина для зберігання молока на холоді: *Все р'ано по ц'ерканю Кр'асої і З'орки цід'ила Баба молок'о ч'ез м'арлю, налив'ала в бл'ишку і н'есла до Бад'айки, шо за х'атов. Там при кл'адці був ланц, ним прив'изувала бл'ишку, пуск'ала ї в в'оду і трим'ала допл'удньи. Так ран'ишне молок'о холод'илосьи, і мож' легко бул'о зибр'ати см'етану [Дидик-Меуш, 2021а, с. 23–24].*

вишнь'овий 1. вишневий, зроблений з вишень: *Йой'ой! Перетр'имала м' вишнь'ове пов'идло на вогн'и. Певно, бань'ик не відшкр'обаю.*

2. вишневий, кольору стиглої вишні: *Св'ою вишнь'ову сук'єнку м'ама нос'или рок'и і рок'и. Бо вна бул'а в кремпл'іну. А кремпл'ін – то є в'ічна мат'ерія [Дидик-Меуш, 2021а, с. 46].*

в'інчик 1. обр. віночок з барвінку для наречених: *В'інчики молод'им пл'ели жінк'и з род'ини: баб'цьи, хр'есна, ць'оцьи, сестр'а. В'інчиків не мог'ли пл'ести вдов'иці, розв'едені жінк'и чи непор'идні. Памньит'аю сп'іванку при тім: «Всю роботу поробила, с'іла си на ст'ільчик, розчес'ала р'усу к'осу під зел'ений в'інчик».*

2. віночок із різнотрав'я для освячення на свято Б'ожого Т'іла: *Як н'есут сьв'ит'ити в'інчики до ц'еркви, то є сьи на шо подв'ити! По тих в'інчиках мож' д'осить сказ'ати про їх господ'иню. К'аждий по-св'ому л'адний. Поміж кв'іти впліт'али колоск'и, сун'ички з листк'ами, чер'ешні [Дидик-Меуш, 2021а, с. 49–50].*

Такі лексикографічні праці, як «Мокряни...», є доброю підставою для подальших гендерних студій, різних «жіночих» досліджень крізь призму діалектного слова та діалектного тексту. Поміж іншим, цінність словника в тому, що на його сторінках опосередковано, а саме в ілюстраціях, через слово передано чимало цінної для дослідників позамовної інформації (про культуру взаємин, етикет, цінності). Наприклад:

аб'ис част. хай би (ти): *Баба Р'узьи все каз'ала: «Аб'ис знав, як в'иджу, шо він йде спер'еду, а вна го догань'ис, то мен'і не тре сьи пит'ати, як вни жи'ют» [Дидик-Меуш, 2021а, с. 9].*

ганчув'ати висловлювати невдоволення; критикувати; ганити: *Н'іди не б'ештала нас, мал'их, не ганчув'ала. На то не м'ала чис'у. Для д'оброго в'ихованьи д'оста бул'о йно подв'итисьи на н'ашу Б'абу Гандзю. Вна м'усіла т'ишко роб'ити в кол'з'оспі за трудодн'і, трим'ала з Д'ідом вел'ику господ'арку, п'евно, найл'іпшу в с'елі.*

Але в сьвіт'у неділеньку йшла до ц'еркви так алі'ансько вбр'ана, гн'іби не зн'ала, шо так'е мот'ика, в'ила і серп [Дидик-Меуш, 2021а, с. 73].

Словник однієї родини. Історія села Мокряни (перша згадка у грамоті за 1515 рік) відтворена у словнику через говірку його мешканців – чотирьох поколінь однієї родини Стефаняків, Соломчаків і Бучків. За допомогою ілюстрацій детально відображено історію родини «за Польщі» і «за совітів», життя дітей та дорослих у будні і у свята, у смутку і в радості. Наприклад:

представ'ити уявляти, усвідомлювати: *Вна си н'авіть не представ'иє, шо то знач'ит б'ути мал'ов д'іт'инов і т'ата не зн'ати, бо т'ата забр'али на дв'айц'ять літ. А як т'ато верн'увсьи з Сибі'ру, то каз'ати му «ви» як до чуж'ого в'уйка, і д'овший час зв'икати [Дидик-Меуш, 2021а, с. 202].*

пр'отів порівняно з кимось або чимось: *Як хтось ч'ез дурн'є пл'акав, то наш Ді-до все люб'ив каз'ати: «Та то б'улька пр'отів Б'ожої в'олі» [Дидик-Меуш, 2021а, с. 205] та ін.*

У «Мокрянах...» як у «родинному словникові» важливе місце посідає зворотня епістолярія (цей термін пропонуємо теж до наукового вжитку). Унікальність її в тому, що один із родинних інформаторів – Бучок Іван (1918 р.н.) – писав листи своєму рідному братові Василеві Бучку (1916 р.н.), який з примусу воював у радянській армії, потрапив до німців у полон, але не міг вже назад до союзу, бо був би арештований, і поїхав з Німеччини аж до Канади. Його син Микола Бучок, народжений уже в Канаді, переслав родині в Україні (після повернення країні незалежності в 1991 році) пачку листів. Так жива говірка в листах Івана Бучка відображена в ілюстраційному матеріалі «Мокрян...». Наприклад:

вит'ати вітати; поздоровляти: *В п'ерших слов'ах м'ого кор'откого листа вит'аю вас, м'ої Дорог'енькі, з Рожденств'ом Христ'овим і Нов'им р'оком (із Дідового листа братові до Канади) [Дидик-Меуш, 2021а, с. 45].*

л'агер табір для політв'язнів за совітів: *Тре Б'огу дь'икувати, ми переж'или і лагер'а, і табора, і ше нас Бог трим'ає, а б'ули так'і, шо в ж'адній бід'і не був'али, та вже їх давн'о нем'а на св'іті (з Дідового листа до брата в Канаді) [Дидик-Меуш, 2021а, с. 138].*

шп'онтатисьи шпортатися, спотикатися: *Ми нар'азі ше всі жив'і, але здор'овий вже нем'а, і не ч'уєм, і недов'иджуєм, і ід'ем, і шп'онтатемсьи, і так'е н'аше стар'ече*

жити, але і за то тре Б'огу дь'икувати (з Дідового листа до брата в Канаді) [Дидик-Меуш, 2021а, с. 279].

Ще однією особливістю такого жанру словника – «словника однієї родини» – є таке цікаве спостереження: до реєстру словника «Мокряни...» увійшли ті слова та вирази, яких уживали на позначення різних реалій, пов'язаних не з усім селом Мокряни, а тільки з його частиною – *Голод'івкою*, де саме мешкала родина інформаторів. Отож решта мешканців Мокрян, живучи в іншому кутку села, могли й не знати, де розташований той чи той об'єкт.

Яскравим підтвердженням цього є, зокрема, мікротопоніми у словнику, які можна повноцінно представити тільки завдяки розширеному контекстові. Наприклад:

Пол'уванок мікрот. ділянка недалеко від хати: *Пол'уванок – то мал'енький гор'од за гост'инцьом. За п'ару кр'оків від х'ати. Там всь'ого б'уло д'оста, шоб'и ск'очити за кр'опом чи петр'ушков до рос'олу, коли Б'аба посл'яла, 'або 'їсти зел'ений гор'ох, к'ілько хоч і к'ілько мож, 'або нам'икати зел'еної цибулі на м'із'ерію. На Пол'уванку рос'ли ше три сливки. І все сливк'и ті р'існо р'одили, і все ми по них с'и ш'иба-ли. Пол'уванок – то був т'агиби діт'очий гор'од* [Дидик-Меуш, 2021а, с. 194].

4. ВИСНОВКИ

Лексикографічна практика, українське діалектне словникарство для свого подальшого розвитку потребують вирішення кількох завдань:

- 1) продовжувати укладання якісних лексиконів,
- 2) працювати над унормуванням термінологічної бази на позначення типу того чи того створюваного словника,
- 3) розбудовувати жанрову палітру словників і реалізовувати нові жанри.

Для цього є всі умови: від ще не записаних та не опрацьованих польових матеріалів до сучасного технічного забезпечення.

Діалектний словник не втрачає своєї актуальності та важливості, адже його значення «не вичерпується експлікацією лексики – це імпульс для нових лексикологічних, історико-етимологічних та етногенетичних студій, надійне джерело інформації для синтетичних праць про говір»; словник може слугувати також базою «для розгортання регіональних семасіологічних та лінгвогеографічних студій над відповідними говірками» [Гриценко, 2005, с. 4]. Зібраний у словнику діалектний матеріал свідчить про збереження для українського мовознавства та української культури загалом явища народної

мовотворчості, спрямованого на документування за допомогою слова довілля, світу традиційної матеріальної й духовної культури, ментальності та психології носіїв говірок.

БІБЛІОГРАФІЯ

- АНДРІЄЦЬ Олександр, 2010, *Короткий словник найуживаніших термінів з діалектології*, б.в., Херсон. / ANDRIETS Oleksandr, 2010, *Korotkyi slovnyk naiuzhuvanishykh terminiv z dialektolohii*, b.v., Kherson.
- АРКУШИН Григорій, 1996, *Словничок діалектизмів*, в: Г. Аркушин, *Силенська гуторка*, Вежа, Луцьк, с. 57–133. / ARKUSHYN Hryhorii, 1996, *Slovnychok dialektyzmiv*, v: H. Arkushyn, *Sylenska hutorka*, Vezha, Lutsk, s. 57–133.
- БАБЕНКО Олег, БАБЕНКО Оксана, 2001, *Короткий словник музейних термінів*, Центрально-Українське видавництво, Кіровоград. / ВАВЕНКО Oleh, ВАВЕНКО Oksana, 2001, *Korotkyi slovnyk muzeinykh terminiv*, Tsentralno-Ukrainske vydavnytstvo, Kirovohrad.
- БАНДРІВСЬКИЙ Дмитро, 1961, *Матеріали до діалектного словника Бориславського і суміжних районів Львівської області*, в: І. Крип'якевич, відп. ред., *Дослідження і матеріали з української мови*, т. 4, Наукова думка, Київ, с. 3–14. / BANDRIVSKYI Dmytro, 1961, *Materialy do dialektnoho slovnyka Boryslavskoho i sumizhnykh raioniv Lvivskoi oblasti*, v: I. Krypiakevych, vidp. red., *Doslidzhennia i materialy z ukraïnskoi movy*, t. 4, Naukova dumka, Kyiv, s. 3–14.
- БАРАНЬ Єлизавета, 2010, *Короткий термінологічний словник з морфології української мови*, б.в., Берегове. / BARAN Yelyzaveta, 2010, *Korotkyi terminolohichni slovnyk z morfolohii ukraïnskoi movy*, b.v., Berehove.
- БИЧКО Зеновій, 2005, *Надністрянські говірки. Короткий словник*, б.в., Тернопіль. / ВУСНКО Zenovii, 2005, *Naddnistrianski hovirky. Korotkyi slovnyk*, b.v., Ternopil.
- БИГУНЯК Андрій, ГОЙСАК Олександр, 1997, *Лемківський словничок*, <http://www.lemko.org/lemko2/slovnyk.html> (доступ: 3.07.2024). / ВІНУНІАК Andrii, НОІСАК Oleksandr, 1997, *Lemkivskyi slovnychok*, <http://www.lemko.org/lemko2/slovnyk.html> (dostup: 3.07.2024).
- БУГЕРА Іван, 1938, *Лемківський словничок: Доповнення до словничка М. Приймака*, в: *Рідна мова*, ч. 3, б.в., Варшава, с. 139–143. / BUGERA Ivan, 1938, *Lemkivskyi slovnychok: Dopovnennia do slovnychka M. Pryimaka*, v: *Ridna tova*, ch. 3, b.v., Varshava, s. 139–143.
- БУСЕЛ В'ячеслав, 2005, *Передмова*, в: В. Бусел, ред., *Великий тлумачний словник сучасної української мови*, Перун, Київ–Ірпінь, с. III–IV. / BUSEL

- Viacheslav, 2005, *Perednova*, v: V. Busel, red., *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*, Perun, Kyiv–Irpin, s. III–IV.
- БЕРЕМІЙЧИК Іван, 2008, *Короткий тлумачний словник (народна лексика)*, ВАТ «Волинська обласна друкарня», Луцьк. / VEREMICHUK Ivan, 2008, *Korotkyi tlumachnyi slovnyk (narodna leksyka)*, VAT «Volynska oblasna drukarnia», Lutsk.
- ВЕРХРАТСЬКИЙ Іван, 1869, *Початки до уложення номенклатури и терминологии природописної, народної*, т. 2, Зь друкарні Ставропігійського Інституту, Львів. / VERKHRATSKYI Ivan, 1869, *Pochatky do ulozhennia nomenkliatury u terminolohiyi pryrodopysnoi, narodnoi*, t. 2, Z drukarni Stavropyhyiskoho Ynstytutu, Lviv.
- ВЕРХРАТСЬКИЙ Іван, 1877, *Знадоби до словаря южноруського*, Печатня Т-ва ім. Шевченка, під зарядом Ф. Сарницького, Львів. / VERKHRATSKYI Ivan, 1877, *Znadoby do slovaria yuzhnoruskoho*, Pechatnia T-va im. Shevchenka, pid zariadom F. Sarnytskoho, Lviv.
- ВЕРХРАТСЬКИЙ Іван, 1900, *Словарчик*, в: М. Грушевський, ред., *Записки Наукового товариства імені Шевченка*, т. 35–36, Накладом Товариства імен Шевченка, Львів, с. 94–127. / VERKHRATSKYI Ivan, 1900, *Slovarchyk*, v: M. Hrushekskyi, red., *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*, t. 35–36, Nakladom Tovarystva imen Shevchenka, Lviv, s. 94–127.
- ВЕРХРАТСЬКИЙ Іван, 1902, *Словарець*, в: І. Верхратський, *Про говір галицьких лемків*, З печатні Наукового Товариства імені Шевченка, Львів, с. 388–487. / VERKHRATSKYI Ivan, 1902, *Slovars*, v: I. Verkhratskyi, *Pro hovir halytskykh lemki*, Z pechatni Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka, Lviv, s. 388–487.
- ВЕРХРАТСЬКИЙ ІВАН, 1908, *Нові знадобы номенклатури і термінольоїї природописної, народної, збирані між людми*, в: В. Левицький, С. Рудницький, ред., *Збірник математично-природописної лікарської секції НТШ*, З друкарні Наукового товариства імені Шевченка, Львів, с. 13–23. / VERKHRATSKYI Ivan, 1908, *Novi znadoby nomenkliatury i terminologii pryrodopysnoi, narodnoi, zbyrani mizh liudmy*, v: V. Levytskyi, S. Rudnytskyi, red., *Zbirnyk matematychno-pryrodopysnoi likarskoi sektsii NTSh*, Z drukarni Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka, Lviv, s. 13–23.
- ВЕРХРАТСЬКИЙ Іван, 1912, *Словарець*, в: І. Верхратський, *Говір батюків*, З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка, Львів, с. 251–305. / VERKHRATSKYI Ivan, 1912, *Slovars*, v: I. Verkhratskyi, *Hovir batiukiv*, Z drukarni Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka, Lviv, s. 251–305.
- Винничук Юрій, 2020, *Струмки, що поять мову*, <https://zbruc.eu/node/99625> (доступ: 31.07.2024). / VYNNYCHUK Yurii, 2020, *Strumky, shcho poiat movu*, <https://zbruc.eu/node/99625> (dostup: 31.07.2024).

- ГРИМАШЕВИЧ Галина, 1999, *Словничок поліських назв одягу (назви спідниць)*, в: М.В. Никончук, ред., *Назви одягу та взуття правобережного Полісся*, Вид-во Житомирського держ. пед. університету ім. І. Франка, Житомир, с. 158–176. / НРУМАСНЕВУСН Halyna, 1999, *Slovnuchok poliskyykh nazv odiahu (nazvy spidnyts)*, v: M.V. Nykonchuk, red., *Nazvy odiahu ta vzuttia pravoberezhnoho Polissia*, Vyd-vo Zhytomyrskoho derzh. ped. universytetu im. I. Franka, Zhytomyr, s. 158–176.
- ГРИНЧИШИН Дмитро, ГУМЕЦЬКА Лукія, КАРПОВА Валентина, 1978, *Короткий тлумачний словник української мови*, Наукова думка, Київ. / НРУНСНУШУН Dmytro, НУМЕТСКА Lukiia, КАРПОВА Valentyna, 1978, *Korotkyi tлумачnyi slovnyk ukraïnskoi movy*, Naukova dumka, Kyiv.
- ГРИЦАК Микола, 2017, *Матеріали до Словника українських говірок Закарпатської області*, вип. 1 (А–Б), КММ, Київ. / НРУТСАК Mykola, 2017, *Materials do Slovnuka ukraïnskykh hovirok Zakarpatskoi oblasti*, vup. 1 (A–B), KMM, Kyiv.
- ГРИЦЕНКО Павло, 2005, *Відкриваючи словник...*, в: Н. Гуйванюк, ред., *Словник буковинських говірок*, Рута, Чернівці, с. 3–4. / НРУТСЕНКО Pavlo, 2005, *Vidkryvaiychu slovnyk...*, v: N. Huivaniuk, red., *Slovnuk bukovynskykh hovirok*, Ruta, Chernivtsi, s. 3–4.
- ГРИЦЕНКО Павло, 2017, *Українські говірки Закарпаття в дослідженнях М. Грицака*, в: М. Грицак, ред., *Матеріали до Словника українських говірок Закарпатської області*, вип. 1 (А–Б), КММ, Київ, с. 7–14. / НРУТСЕНКО Pavlo, 2017, *Ukrainski hovirky Zakarpattia v doslidzhenniakh M. Hrytsaka*, v: M. Hrytsak, red., *Materialy do Slovnuka ukraïnskykh hovirok Zakarpatskoi oblasti*, vup. 1 (A–B), KMM, Kyiv, s. 7–14.
- ДИДИК-МЕУШ Ганна, 2021a, *Мокряни. Говірка маминого села. Словник*, Піраміда, Львів, https://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/publications/books/book/?new_sid=1102 (доступ: 20.07.2024). / ДУДУК-МЕУШ Hanna, 2021a, *Mokriany. Hovirka matynoho sela. Slovnuk*, Piramida, Lviv, <https://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/publications/books/book/?newsid=1102> (dostup: 20.07.2024).
- ДИДИК-МЕУШ Ганна, 2021b, *Про Словник*, в: Г. Дидик-Меуш, *Мокряни. Говірка маминого села. Словник*, Піраміда, Львів, с. 3–8. / ДУДУК-МЕУШ Hanna, 2021b, *Pro Slovnuk*, v: H. Dydyk-Meush, *Mokriany. Hovirka matynoho sela. Slovnuk*, Piramida, Lviv, s. 3–8.
- ДОМАНЦЬКИЙ Василь, 1906, *Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів*, Друк. С.А. Борисова, Київ. / ДОМАНІТСЬКИЙ Vasyl, 1906, *Slovaryk. Poiasnennia chuzhykh ta ne duzhe zrozumilykh sliv*, Druk. S.A. Borysova, Kyiv.
- ЗАКРЕВСЬКА Ярослава, 1997, *Передмова*, в: Я. Закревська, ред., *Гуцульські говірки: короткий словник*, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича

- НАН України, Львів, с. 3–10. / ZAKREVSKA Yaroslava, 1997, *Peredmova*, v: Ya. Zakrevska, red., *Hutsulski hovirky: korotkyi slovnyk*, Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy, Lviv, s. 3–10.
- ЄВТУШОК Олександр, 1997, *Короткий словник говірок Рівненщини*, в: О. Євтушок, *Вивчення говірок Рівненщини*, б.в., Рівне, с. 38–138. / YEVTUSHOK Oleksandr, 1997, *Korotkyi slovnyk hovirok Rivnenshchyny*, v: O. Yevtushok, *Vyvchennia hovirok Rivnenshchyny*, b.v., Rivne, s. 38–138.
- ЄРМОЛЕНКО Світлана, БИБИК Світлана, ТОДОР Олена, 2001, *Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів*, Либідь, Київ. / YERMOLENKO Svitlana, BYBIK Svitlana, TODOR Olena, 2001, *Ukrainska mova. Korotkyi tlmachnyi slovnyk linhvistychnykh terminiv*, Lybid, Kyiv.
- КОЛОМІЄЦЬ МИКОЛА, РЕГУШЕВСЬКИЙ ЄВГЕН, 1985, *Короткий словний перифраз*, Радянська школа, Київ. / KOLOMIIETS Mykola, RENUSHIVSKYI Yevhen, 1985, *Korotkyi slovnyi peryfraz*, Radianska shkola, Kyiv.
- ЛЕВЧЕНКО СЕРГІЙ, 1960, *Передмова (про побудову Словника і добір синонімів)*, в: П.М. Деркач, ред., *Короткий словник синонімів*, Радянська школа, Київ, с. 3–5. / LEVCHENKO Serhii, 1960, *Peredmova (pro pobudovu Slovnyka i dobir synonimiv)*, v: P.M. Derkach, red., *Korotkyi slovnyk synonimiv*, Radianska shkola, Kyiv, s. 3–5.
- ПИРТЕЙ ПЕТРО, 2004, *Короткий словник лемківських говірок*, Сіверсія-МВ, Івано-Франківськ. / PYRTEI Petro, 2004, *Korotkyi slovnyk lemktivskykh hovirok*, Siversiia-MV, Ivano-Frankivsk.
- ПОПОВ ПАВЛО, 1926, *Матеріали до словника українських граверів*, Український науковий інститут книгознавства, Київ. / POPOV Pavlo, 1926, *Materiialy do slovnyka ukrainskykh hraveriv*, Ukrainskyi naukovyi instytut knyhoznnavstva, Kyiv.
- ПРИЙМАК МИХАЙЛО, 1934, *Лемківський словничок*, в: І. Огієнко, ред., *Рідна мова*, ч. 11, б.в., Варшава, с. 495–498. / PRYIMAK Mykhailo, 1934, *Lemktivskyi slovnychok*, v: I. Ohienko, red., *Ridna mova*, ch. 11, b.v., Varshava, s. 495–498.
- ПШЕП'ЮРСЬКА МАРІЯ, 2007, *Слівник*, в: М. Пшеп'юрська, *Мова українців Надсяння*, М. Пилипович, упор., Перемишль, с. 184–210. / PSHEPIURSKA Mariia, 2007, *Slivnyk*, v: M. Pshepiurska, *Mova ukrainsiv Nadsiannia*, M. Pylypovych, upor., Peremyshl, s. 184–210.
- СКОПНЕНКО Олександр, ЦИМБАЛЮК Тетяна, 2007, *Мала філологічна енциклопедія*, Довіра, Київ. / SKOPNENKO Oleksandr, TSYMBALIUK Tetiana, 2007, *Mala filolohichna entsyklopediia*, Dovira, Kyiv.
- СМОЛІЙ ВАЛЕРІЙ, 1997, *Передмова*, в: В. Смолій, ред., *Малий словник Історії України*, Либідь, Київ, с. 7–9. / SMOLII Valerii, 1997, *Peredmova*, v: V. Smolii, red., *Malyi slovnyk Istorii Ukrainy*, Lybid, Kyiv, s. 7–9.

- ТАРАНЕНКО Олександр, 2004, *Словник*, в: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, ред., *Українська мова. Енциклопедія*, б.в., Київ, с. 611–612. / TARANENKO Oleksandr, 2004, *Slovník*, v: V.M. Rusanivskyi, O.O. Taranenko, red., *Ukrain-ska mova. Entsyklopediia*, б.в., Kyiv, s. 611–612.
- ТИЩЕНКО Тетяна, 2021, *Принципи укладання словника східноpodільських говірок*, «Філологічний часопис», вип. 2(18), с. 82–90, <http://fch.udpu.edu.ua/article/view/246092/10.pdf> (доступ: 12.07.2024). / TYSHCHENKO Tetiana, 2021, *Pryntsypu ukladannia slovnika skhidnopodilskykh hovirok*, «Filolohichniy chasopys», вип. 2(18), s. 82–90, <http://fch.udpu.edu.ua/article/view/246092/10.pdf> (dostup: 12.07.2024).
- ХОМЧАК Леся, 2008, *Надсянська говірка у записках Нестора Козія*, в: П. Грищенко, Н. Хобзей, ред., *Діалектологічні студії. 7: Традиція і модерн*, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, Львів, с. 205–222. / ХНОМЧАК Lesia, 2008, *Nadsianska hovirka u zapysakh Nestora Kozii*, v: P. Hrytsenko, N. Khobzei, red., *Dialektolohichni studii. 7: Tradytsiia i modern*, Instytut ukra-inoznavstva im. I. Krypiakevycha NANU, Lviv, s. 205–222.

